

Izglītība un darbs mainīs Latviju

Zināšanu līmenis un darba algas noslāņo sabiedrību

Anīta Jākobsone, Dr.phil.
"Saskaņas Centra" valdes locekle

Izglītības un darba politika būs nozīmīgākā nākošajos gados Latvijā. Tā lielā mērā noteiks Latvijas ekonomiskās un sociālās attīstības potenciālu nākamajās desmitgadēs. Tas ir liels izaicinājums politiķiem, kas ilgu laiku rūpes par katra cilvēka labklājības galvenajiem resursiem — izglītību un darbu ir risinājuši kā otršķirīgu jautājumu, pirmajā plānā izvirzot nekustamo īpašumu sadali un pārdali. Nu mums ir sabiedrība, kurā ir daži simti miljonāru un trūcīgo vairākums, kuru iztikas minimums uz vienu ģimenes locekli mēnesī nesasniedz minimālā patēriņa līmeni 120 latus.

Minimālā darba alga ir 90 Ls. Un ir pilnīgi skaidrs, ka, "saņemot rokā", kā tautā saka, 69 latus vairs neviens strādājošais nevar normāli iztikēt pats un nevar pabarot, skolot pat pieticīgā līmenī savus bērnus. Tāds atalgojuma līmenis vairs nav motivējošs. To pierāda tas, ka Rīgā darba vietu vakancu skaits ir lielāks nekā bezdarbnieku skaits, kā arī darba spēkā nepārtrauktā mainība amatos, kur darba alga ir minimālās algas līmenī.

Zems, darba tirgum neatbilstošs izglītības līmenis un darba algas zem iztikas minimuma līmeņa ir tās, kas ne tikai uztur nabadzību sabiedrībā, bet arī nodrošina tās atražošanu. No otras puses, tāda situācija rada bezcerību cilvēkos un spiež viņus doties labākas dzīves meklējumos uz citām Eiropas valstīm. Cilvēku aizplūšanu no Latvijas nevarēs apturēt ar aizliegumiem un vaimanām. Vajadzīgi tūlītēji politiski un ekonomiski risinājumi.

Pirmkārt, vidējā vispārējā, pamata un vidējā profesionālā izglītība, augstākā izglītība ir jāskarto atbilstoši darba tirgus prasībām.

Tas nozīmē, ka jāpilnveido vidējās profesionālās un augstākās izglītības kvalitātes un finansēšanas kritēriji, arvien lielāku uzmanību veltot darba devēju unņēmēju vajadzībām. Izglītības finansējums ir arvien ciešāk jāsaista ar tās praktisko rezultātu, radot izglītības iestāžu starpā konkuren-

“ Ir jālīdzvaro ieguldījumi bezdarbnieku un strādājošo pieaugušo izglītībā. Īpaši ir jāpalielina valsts atbalsts vidējos un mazos uzņēmumos strādājošo izglītībai, lai visos Latvijas reģionos nostiprinātu cilvēku labklājību un radītu pamatus līdzsvarotai attīstībai. Katrā valstī tieši vidējie un mazie uzņēmumi ar laiku rada pārtikušo sabiedrības vidusslāni. Tam būtu jāizmanto arī Eiropas sociālā fonda resursi.

ci. Valsts budžeta naudai jānonāk tajās izglītības iestādēs, ar kuru darba rezultātu ir apmierināti izglītības klienti — darbaņēmēji, pastarpināti — arī darba devēji.

Prasības izglītībai jānosaka gan darba devējiem, gan darbaņēmējiem.

Patlaban ar izglītību nav apmierināti abi — gan darba devēji, ganņēmēji. Jaunieši ir pārliecināti, ka, strādājot praktiski pie darba devēja, viņi var iegūt profesionālās zināšanas un prasmes vairāk un ātrāk. Darba

“ Jāatsakās no pārliecīgas orientācijas uz maksas izglītību augstākajā izglītībā. Latvija ir pietiekoši nabadzīga zeme, un maksas augstākās izglītības augstais īpatsvars palielina nevienlīdzību sabiedrībā, rada papildus šķēršļus jauniešiem no laukiem, daudz bērnu ģimenēm un ģimenēm ar zemu ienākumu līmeni.

devēji tam piekrīt, taču pamatoti uzskata, ka šāda strādājošo apmācība darba vietās viņiem rada papildus izdevumus.

Darba devēji vēlas strādājošos ar arvien augstāku profesionālās izglītības un pamata prasmju līmeni. Pie tām pieder latviešu valodas, krievu un citu valodu zināšanas; datorprasmes un laba komunikācija. Darba devēji vēlas, lai izglītība būtu praktiski orientēta — proti, lai mācību laikā jaunieši un pieaugušie iegūtu pietiekoši daudz praktiskas pieredzes darbā savā profesijā. Darba devēji vēlas, lai profesionālās kvalifikācijas līmenis mācību iestāžu absolventiem nodrošinātu viņu gatavību strādāt ar jauniem materiāliem, mūsdienīgām tehnoloģijām un pārmaiņām bagātā vidē. Katrā profesionālā darba vietā ir pieprasīts darbinieka radošais ieguldījums un patstāvība darba pienākumu izpildē.

Darbaņēmēji vēlas strādāt profesionālu un labi atalgotu darbu, kaut gan bieži viņu zināšanu un praktiskās varēšanas līmenis pēc mācību iestāžu, tālākizglītības kursu beigšanas to nenodrošina.

Otrkārt, jāatsakās no pārliecīgas orientācijas uz maksas izglītību augstākajā izglītībā. Latvija ir pietiekoši nabadzīga

zeme un maksas augstākās izglītības augstais īpatsvars palielina nevienlīdzību sabiedrībā, rada papildus šķēršļus jauniešiem no laukiem, daudz bērnu ģimenēm un ģimenēm ar zemu ienākumu līmeni.

Ir jāturpina arī izvērst visu pakāpju izglītības, sākot ar vidējo vispārējo un profesionālo izglītību, kredīvēšana no valsts budžeta, lai līdzsvarotu izglītības pieejamību cilvēkiem ar dažādiem ienākumu līmeņiem un visos vecumos mūža garumā.

Treškārt, ir jāpadara pieejamas mācību iestādēs un dzīves vietās profesionālās izvēles un karjeras, kā arī izglītības izvēles konsultācijas. Tās ir modernas izglītības sistēmas pamata sastāvdaļa jebkurā attīstītā valstī. Tās ir izšķirošas, lai katrs saņemtu nepieciešamo atbalstu izglītības un karjeras ceļa izvēlē. Ir aplami domāt, ka izglītības pakalpojumu daudzveidībā katrs var izdarīt pareizas izvēles patstāvīgi, bez profesionālu līdzdalības. Šādi pakalpojumi ir vajadzīgi katram — gan jauniešiem, gan pieaugušajiem, kas atrodas izglītības vai darba meklējumos.

Ceturtkārt, ir jāradā atkāpotās izglītības iespējas jauniešiem, kas beidz pamata un vidējās mācību iestādes bez atbilstošo izglītību apliecināšanas dokumenta. Piemēram, šogad 1500 jauniešu beidza devīto klasi, bet nesaņēma pamata izglītības apliecinību. Ir daudz tādu, kas nebeidza vidējās un profesionālās mācību iestādes vai izstājās no tām pusceļā. Ko viņiem tālāk darīt? Vai tiešām atbalstīt viņus nav izglītības sistēmas uzdevums? Citās valstīs tas notiek sen un arvien vairāk.

Piektkārt, ir jālīdzvaro ieguldījumi bezdarbnieku un strādājošo pieaugušo izglītībā. Īpaši ir jāpalielina valsts atbalsts vidējos un mazos uzņēmumos strādājošo izglītībai, lai visos Latvijas reģionos nostiprinātu cilvēku labklājību un radītu pamatus līdzs-

“ Ir jāturpina arī izvērst visu pakāpju izglītības, sākot ar vidējo vispārējo un profesionālo izglītību, kredīvēšana no valsts budžeta, lai līdzsvarotu izglītības pieejamību cilvēkiem ar dažādiem ienākumu līmeņiem un visos vecumos mūža garumā.

rotai attīstībai. Katrā valstī tieši vidējie un mazie uzņēmumi ar laiku rada pārtikušo sabiedrības vidusslāni. Tam būtu jāizmanto arī Eiropas sociālā fonda resursi.

Visi minēto un daudzu citu neskarto problēmājautājumu risinājums nav vienas ministrijas, bet gan valdības kopēja atbildība. Tas nozīmē, ka ir nepieciešama darbības efektīvāka starpnozaru koordinācija, lai risinātu izglītības, darba un sociālās labklājības jautājumus vienotā atskaites sistēmā.

Katram iedzīvotājam ir skaidrs: katrs, kas ir izglītots, spēj strādāt; katrs, kas spēj strādāt, ir devējs gan savā ģimenē, gan sabiedrībā.

Izglītības un darba politikas uzdevums ir atbalstīt katru pūlīgu izglīto-ties, strādāt un dzīvot pārticīgāk un labāk. Tas jāpanāk.